



POLITISK PROGRAM

2025–2029

krf Kristeleg Folkepartis
Kvinner

15.09.2024

07.11.2024_REV etter LM

Innhold

KRISTENDEMOKRATISK FEMINISME.....	1
Likeverd.....	1
Likestilling.....	1
Kvinner i politikken.....	2
RETTE TIL LIV.....	4
Rettsvern for det ufødte liv.....	4
En holdningsendring i samfunnet.....	4
Bioteknologi og barn.....	6
Fosterdiagnostikk og barn med spesielle behov.....	7
Øke fødselstallene.....	8
Rettsvern for livet helt til en naturlig død.....	8
Dødshjelp.....	8
KVINNER OG HELSE.....	9
Forskning og behandling.....	10
Kvinnehelseportalen.....	12
Svangerskap – fødsel – barselomsorg.....	12
Psykisk helse.....	13
Kvinner og rus.....	14
KVINNER OG FAMILIE.....	16
Foreldrenes ansvar.....	16
Tidsklemma.....	16
Barnehager.....	17
Barns beste.....	17
Barn med funksjonsnedsettelse.....	18
Barnefamiliers økonomi.....	19
En reorganisert familie.....	19
Unngå samværssabotasje.....	20
Barnevern på barns premisser.....	20
Ungdomsvern.....	20

Systemforbedringer.....	21
Kjønn.....	21
KVINNERS ØKONOMISKE FRIHET	23
Lønnsgapet – avstanden mellom kvinner og menns lønn.....	23
Aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgiverne.....	23
Islandsmodellen for likelønn.....	24
Deltidsarbeid.....	24
Graviditet, fødsel og økonomi.....	25
Fødsel og økonomi	25
Kvinner og pensjon.....	26
Dagens pensjonister:	26
VERDISKAPING.....	27
Kvinnelige gründere	27
Kvinner i ledende stillinger og styrerommene.....	28
KVINNER OG VOLD	30
Vold i nære relasjoner	30
Kvinner som begår voldshandlinger	31
Voldtekt og seksuelle overgrep	32
Tvangsekteskap – kjønnslemlestelse – omskjæring.....	32
Krisesenter.....	33
Pornografi	34
Menneskehandel.....	34
Kvinner i krig og konflikt	35
KVINNER OG UTENFORSKAP I NORGE.....	36
Særlig om tilhørighet via arbeidslivet.....	37
Innvandrere og flyktninger.....	37
Unge og voksne i utenforskap.....	38

KRISTENDEMOKRATISK FEMINISME

KrF Kvinner bygger sin politikk på det kristne verdigrunnlaget og en kristendemokratisk ideologi. Vårt verdigrunnlag har sin forankring i det kristne menneskesynet, nestekjærligheten og forvalteransvaret.

KrF Kvinner legger til grunn det biologiske og vitenskapelige faktum at det finnes kun to kjønn.

Menneskets verdi er uavhengig av prestasjoner, kjønn, seksuell legning, hudfarge, tro eller andre forskjeller mellom mennesker.

Likeverd

Den kristendemokratiske feminismen bygger på prinsippet om likeverd mellom kvinner og menn.

Dette forutsetter at kvinner og menn skal ha like muligheter for å delta i samfunnet og påvirke samfunnsutviklingen. Politisk og økonomisk makt og innflytelse er viktige virkemidler i tillegg til at likestilt liv blir nedfelt i lovverket. Målet er at både kvinners og menn sine kunnskaper, erfaringer og verdier setter et likeverdig preg på alle nivåer og sider i samfunnslivet.

Feminismen har historisk vært nært knyttet til kvinnebevegelsen. Formålet er å belyse og bekjempe de sosiale, økonomiske og kulturelle strukturer som hindrer kvinner i å ha de samme muligheter som menn. Dette gjør at vi deler feminismens tanker om maktfordeling mellom kjønnene og likestilling.

Likestilling

Likestilling handler om at mennesker skal ha samme muligheter og rettigheter uavhengig av kjønn og at muligheter for utvikling, selvrealisering og råderett over eget liv ikke begrenses av hvilket kjønn man har. Det betyr at kjønn ikke skal føre til diskriminering i samfunn og arbeid.

Likestilling innebærer at begge kjønn skal ha samme status og rettigheter, makt og ressurser – og de skal ha det på egne premisser.

Kristendemokratisk feminisme vektlegger at kvinner og menn har forskjellige erfaringer og forutsetninger. Forskjellen mellom kvinner og menn vises ekstra godt når kvinnen er gravid, fødende og i barselstiden. Et mer kvinnevennlig samfunn vil ofte bli et mer barnevennlig samfunn.

Likestilling er ikke det samme som resultatlikhet, men vil ofte innebære det. For eksempel må lønnsnivået i kvinnedominerte yrker heves betydelig for å synliggjøre verdien av dette arbeidet. Kvinner og menn skal ha lik lønn for arbeid av lik verdi.

Kristendemokratisk feminisme omfatter både lovreguleringer og sosiale, strukturelle og kulturelle endringer som må til for å få et likestilt samfunn. Målet for det kristendemokratiske likestillingsarbeidet er at alle mennesker skal gis like, formelle og uformelle forutsetninger for å kunne realisere sitt potensiale og uten at biologiske forskjeller underkommuniseres.

I alle sammenhenger der kjønn har juridisk relevans må biologisk kjønn og ikke kjønnsidentitet legges til grunn.

Kvinner i politikken

Det er like mange kvinner som menn i samfunnet. Dette må også speiles i politisk ledelse i Stortinget, fylkeskommuner og kommuner.

Den lave andelen kvinner i kommunepolitikken i Norge er et demokratisk problem. Kvinneandelen på Stortinget i 2021 er 46,7 %. I landets kommunestyre er nå 40,7 % kvinner etter valget i 2023. Men andelen i kommunene varierer. Det ble 37 % kvinnelige ordførere etter kommunevalget i 2023, og to kvinnelige ordførere i KrF.

Å arbeide for likestilling på listene kan føre til jevn kjønnsfordeling og dermed unngå underrepresentasjon i ulike komiteer og verv på grunn av kjønnskvotering.

Vi trenger flere virkemidler for å øke kvinneandelen i lokalpolitikken. Skolering og motivering er spesielt viktig. Samfunnsinteresserte kvinner må rekrutteres til politisk arbeid. Partiene må sette det kvinnepolitiske arbeidet høyere på den politiske dagsordenen. Politiske kvinneorganisasjoner bør få støtte over statsbudsjettet. Det skal selvfølgelig være en 50 %-regel ved nominasjon med annenhver kvinne og mann på valglistene. Begge kjønn kumuleres slik at det blir 50 % kjønnsfordeling i utvalg og råd.

Kvinner i politikken rammes ofte av doble standarder og doble forpliktelser. Mange kvinner opplever at det er krevende å kombinere lønnet arbeid, ansvaret i hjemmet og deltakelse i politikken.

Det er viktig at kvinner blir kumulert på sikker plass på listene og sørge for en balansert valgkamp der både kvinner og menn blir profilert. Det må lages

ordninger som gjør det mulig å kombinere politikk og familieliv. Politiske møter bør fortrinnsvis holdes på dagtid, eventuelt i større grad digitalt. Det er viktig med fornying i politikken og vi har et ekstra ansvar for å ivareta og gi tillit til kvinner som engasjerer seg, slik at de fortsetter i mer enn en periode. Posisjoner som gir reell innflytelse er viktig for å beholde kvinner i politikken.

KrF Kvinner vil satse systematisk og strukturert på det kvinnepolitiske arbeidet gjennom KrF og KrF Kvinner, blant annet ved arrangering av kvinnepolitisk forum og kvinnekonferanser med faglig og vitenskapelig innhold.

KrF Kvinner vil arbeide for å:

- Oppnå 50 % kjønnsfordeling i kommunale og fylkeskommunale utvalg og organer.
- Få flere kvinnelige toppkandidater.
- Kjøre kampanjer om å kumulere kvinner.
- Gi tilbud om kurs til listekandidater under valgkampen og for folkevalgte kvinner.

RETTE TIL LIV

Vi anerkjenner retten til liv som den viktigste menneskeretten fra unnfangelse til en naturlig død. KrFs kjerneverdi er at livet er ukrenkelig.

Rettsvern for det ufødte liv

Det er et biologisk faktum at menneskelivet starter ved unnfangelen, ikke ved fødselen. Et foster er et selvstendig og unikt menneskeliv, selv om det trenger morens kropp for å utvikles og modnes i et antall uker av sitt liv.

Retten til liv er fastslått i Grunnloven og i Den europeiske menneskerettskonvensjon. Grunnloven § 93 spesifiserer at ethvert menneske har rett til liv. Her bør det presiseres at retten til liv også gjelder fra unnfangelse, i tråd med § 6 der fosteret regnes som et selvstendig individ. Der sikres et påvist foster arverett til tronen og i Arvelovens § 71 har fosteret lovmessig vern og rettigheter. Samtidig har vi en abortlov i dag som tillater fri abort til uke 12. En utvidelse av denne loven mener vi er å svekke rettsvernet til det ufødte liv enda mer. Ingen mennesker skal ha mindre rett til å leve enn andre mennesker.

KrF Kvinner vil jobbe for å:

- Støtte endringer i abortloven som vil styrke ufødte menneskers rett til å leve.
- Sikre det ufødte liv sitt rettsvern gjennom en formålsparagraf i abortloven.
- Endre Grunnlovens §93 slik at fosteret anerkjennes som et selvstendig menneskeliv med rett til liv fra unnfangelen av.
- Fortsatt lovfesting av helsepersonells rett til reservasjon for utførelse av oppgaver som strider mot deres samvittighet.
- Lovfeste rett til å fullføre svangerskap.
- Lovfeste rett til vegledning og informasjon til den gravide, uavhengig av om nemndsystemet inntreffer eller ikke.

En holdningsendring i samfunnet

KrF Kvinner vil arbeide for en holdningsendring i samfunnet. Målet er et barnevennlig samfunn der ingen ønsker å ta abort. Det må sikres at kvinner som blir uplanlagt gravide får informasjon og veiledning om all den bistand som samfunnet kan tilby henne.

Obligatorisk rådgivning for abortsøkende vil både bygge opp om menneskeverdet til fosteret og bidra til at den gravide kan se alternative løsninger til abort. Ventetid mellom rådgivningssamtalen og selve inngrepet må innføres. Dette har hatt stor effekt for nedgang av aborttall i andre europeiske land.

KrF Kvinner vil jobbe for å:

Styrke informasjon og rådgiving.

- Sikre at kvinner som blir uplanlagt gravide får tilstrekkelig og god informasjon om hvilken hjelp de har rett på etter Lov om svangerskapsavbrudd, og som foreslås å styrkes i NOU 2023:29 Abort i Norge.
- Grundigere seksualundervisning og opplæring om prevensjon i skolen for å forebygge uønskede graviditeter.
- Gi kunnskap om risiko/bivirkninger av hormonell prevensjon, risikoen for seksuelt overførbare sykdommer og risikoen for at de kan blir gravide til tross for prevensjonsbruk.
- Støtte frivillige organisasjoner som arbeider for livsrett og menneskeverd og som hjelper kvinner som har blitt uplanlagt gravide.
- Økt forskning på årsaker til og ettervirkninger etter provosert abort.
- Sikre tilbud om oppfølging fra fagperson for begge foreldre etter gjennomgått valgt svangerskapsavbrudd eller spontanabort, uavhengig av lengde på svangerskapet. Berørte som har tatt abort eller opplevd spontanabort skal tilbys samtalegrupper.
- De må også få relevant og nødvendig informasjon om abortinngrep og mulige fysiske og psykiske ettervirkninger.
- Kvinnen/paret må også få informasjon om sosiale og økonomiske ordninger.

Gjøre livet som mor lettere, både praktisk og økonomisk

- Øke engangsstøtten til 3G fordelt på et år.
- Gi fødselspermisjonsrettigheter til studenter.
- Gratis barnehage tilbud til enslige studenter eller par hvor begge er studenter/ikke har arbeidsinntekt.

- Gratis barnehageplass når du får barn før kvinnen er 26 år og ikke har arbeidsinntekt.
- Imøtekomme boligmangel i de største byene ved å bygge flere studentboliger som også er tilrettelagt for barnefamilier.
- En boligpolitikk som ikke forutsetter at familier har to fulle inntekter.
- Kommunene må automatisk innfri sine forpliktelser overfor familier der barn har spesielle behov og med individuell tilpasning for den enkelte familie.
- Et samfunn som gir sosial aksept og økonomiske muligheter til at foreldre kan arbeide deltid eller være hjemmeværende i perioder i småbarnsfasen.
- Opprettholde og styrke dagens ordning med kontantstøtte.

Tiltak for å redusere antall uønskede graviditeter

- Holdningsarbeid for å sikre større forståelse i samfunnet for at fosteret har menneskeverd helt fra unnfangelsen av.
- Sikre retten til, og øke aksepten for gjennomføring av svangerskapet selv når det gis medisinsk råd om svangerskapsavbrudd.
- Evaluere tilbudet om tidlig ultralyd og fosterdiagnostikk (NIPT) til gravide.
- Sikre lovfestet krav om obligatorisk veiledning for kvinner som ønsker svangerskapsavbrudd, med ventetid på minimum fem dager før et inngrep.
- Helsepersonell og veiledere skal opptre støttende overfor den gravide, styrke morens håp og selvtillit og gi henne tid og rom for refleksjonsstøtte.
- Prioritere tiltak mot uønsket graviditet.
- Gi gratis prevensjon til både kvinner og menn.
- Sikre medisinsk målrettet fosterdiagnostikk ved mistenkt sykdom eller avvik og ikke generell tidlig fosterdiagnostikk til alle.
- Økt forskning på årsaker til og ettervirkninger av provosert abort.

Bioteknologi og barn

Bioteknologien skal sikre at medisinsk bruk av bioteknologi utnyttes til beste for mennesker. Den bioteknologiske forskningen gir store muligheter for behandling av sykdommer og nye helsetilbud. Den er i stadig utvikling.

Den teknologiske utviklingen innen analyse- og behandlingsmetoder gir utfordringer på de fleste fagområder som reguleres av loven, ikke minst områder som gjelder nye muligheter til å få barn og svangerskapsavbrudd. Dette gjelder blant annet assistert befruktning, preimplantasjonsdiagnostikk (PGD), fosterdiagnostikk (NIPT), genterapi og forskning på stamceller fra fostre.

Når det gjelder alternativer til å få barn utenfor den naturlige måten, mener KrF Kvinner at lovgivningen må oppfylle grunnleggende menneskerettigheter som vi finner i barne- og kvinnekonvensjonen:

- Kvinnekroppen er ikke til salgs.
- Alle barn har rett til en mor og en far.
- Barn har rett til å kjenne sitt biologiske opphav og kontakt gjennom oppveksten så langt det er mulig.

Debatten om surrogati, eggdonasjon og sæddonasjon er vanskelig. Den rører ved menneskets dype behov for å få barn, men også barnets dype behov for å vokse opp med sine foreldre. Samfunnet har et ansvar for å regulere dette på en måte som ivaretar respekten for og rettigheter til barnet. KrF Kvinner inntar barnets perspektiv. Hensynet til barnet og retten til å kjenne til sitt opphav, bør føre til begrensninger innenfor fertilitetsindustrien. Åpenhet om donor må være en selvfølge, men dette oppfyller ikke barnekonvensjonens bestemmelser. Å løsrive biologien fra kvinnekroppen og svangerskapet innebærer risikoen for kommersiell utnytting av kvinnekroppen, og historien viser at kvinner er mer sårbare for dette.

Dette betyr at KrF Kvinner ikke vil tillate eggdonasjon, surrogati og sæddonasjon hverken til par eller enslige.

Fosterdiagnostikk og barn med spesielle behov

Stadig flere sykdommer og misdannelser kan diagnostiseres på fosterstadiet, og med fosterdiagnostikk kan noen av disse behandles tidligere og bedre enn før. Ved tidlig fosterdiagnostikk er det imidlertid ingen behandlingstilbud som utløses for barnet. I tillegg kommer i økende grad kvalitative vurderinger av fosteret, inkludert kjønn. KrF Kvinner er derfor imot rett til tidlig fosterdiagnostikk.

KrF Kvinner vil styrke rettighetene til familier med barn med spesielle behov. Ikke minst må kommunene sørge at de rettighetene som barn med spesielle behov allerede har blir innfridd på en kvalitetsmessig god måte og uten at foreldrene unødige må kjempe for dette selv. Stadig flere sykdommer og misdannelser kan diagnostiseres på fosterstadiet, og med fosterdiagnostikk kan noen av disse behandles tidligere og bedre enn før.

KrF Kvinner vil jobbe for at:

- Ingen skal ha rett til tidlig fosterdiagnostikk.

Øke fødselstallene

Kvinner vilje og evne til å gi liv er helt avgjørende for Norges framtid. KrF Kvinner vil arbeide for å øke fødselstallene, som i dag er katastrofalt lave, med et rekordlavt fruktbarhetstall på 1,41 barn pr. kvinne i fruktbar alder i 2023 (i Oslo: 1,25 barn).

Det lave fødselstallet i Norge kan skyldes at kvinner må opparbeide seg lønnsrettigheter for fødselspengene. KrF Kvinner mener at økonomi og krefter ofte er det som hindrer norske kvinner fra å få de barna de faktisk ønsker å få. Det er en klar sammenheng mellom den økende andelen kvinner som er i fulltidsjobb og det synkende fruktbarhetstallet. Dagens modell med to fulltidsarbeidende foreldre har gitt Norge historisk lave fødselstall. Det er viktig at både enslige kvinner og par får informasjon og rådgivning om økonomiske støtteordninger, og at det legges til rette for å gi veiledning, kunnskap, støtte, omsorg og oppfølging både gjennom svangerskapet og etter fødselen.

Rettsvern for livet helt til en naturlig død

I Norge er det forbudt med dødshjelp. Flere land i Europa og Amerika har åpnet opp for dødshjelp. En åpning for dette i Norge vil være med å forsterke et sorteringssamfunn som vi vil motarbeide. Det er i dag liten vilje politisk i de etablerte partiene for å åpne opp for dødshjelp, men enkelte av ungdomspartiene og mange i folket viser en økende interesse for det.

Dødshjelp

Dødshjelp er et samlebegrep for å hjelpe en annen å dø. Dødshjelp i Norge er straffbart etter straffeloven. Vi definerer to former for aktiv dødshjelp:

Assistert livsavslutning: skjer ved at legen skriver ut en resept på en dødelig medisin og pasienten selv tar medisinen.

Eutanasi: Det er begrepet som brukes når en lege setter en injeksjon på pasienten i den hensikt at pasienten skal dø

KrF Kvinner vil gå imot en lov som åpner for å tillate noen av disse to formene for dødshjelp. Alle har krav på et verdig liv til en naturlig død. Vi må jobbe for at eldre pleietrengende ikke føler seg som en belastning for sine nærmeste og samfunnet. Alle må sikres god informasjon om behandling og sykdomsforløp. Det må tilbys effektiv smertelindring og hjelp til å forberede seg på å møte døden og la den komme naturlig, uten uønskede medisinske inngrep som forlenger livet. Det bør legges til rette for at pasienter kan medvirke i beslutninger om behandlingsnivå når livet nærmer seg slutten, med blant annet forhåndssamtaler.

Vi vil jobbe for tiltak som gir bedre livskvalitet for alle. For barn som lever lenge med sykdom preget av smerte og andre alvorlige plager, er palliasjon viktig for å bidra til økt livskvalitet. Barnepalliasjon må være et tilbud til alle barn som trenger det, uavhengig av bosted og i nærhet til hjemmet.

Pårørende har en viktig rolle for de eldre og personer med kroniske lidelser og funksjonsnedsetting. Vi vil jobbe for opprettelse av gode ordninger som pårørendedager.

KrF Kvinner vil arbeide for å:

- Sikre retten til en naturlig død.
- Si nei til dødshjelp og i stedet tilrettelegge for livshjelp og lindrende behandling i slutten av livet.
- Bygge ut og styrke tilbudet om lindrende behandling (palliasjon), også for pasienter med andre diagnoser enn kreft.
- Styrke barnepalliasjonstilbudet.
- Jobbe mot et samfunn som definerer verdien av eksistensielle krav ut fra at man er frisk og produktiv.
- Sikre gode rettigheter til syke og døende personer.
- Innføre pårørendedager med samme rettigheter som for syke barn.

KVINNER OG HELSE

Retten til et godt og likt helsetilbud er grunnleggende i vårt samfunn og gjelder innenfor hele helseomsorgen. Trygghet, nærhet, tillit, valgfrihet og kvalitet er viktige verdier. Et helsetilbud på like vilkår må være grunnleggende.

Kvinneperspektivet innen helsepolitikk og praksis er nå løftet fram av NOU 2023:3: "Den store forskjellen – Om kvinners helse og betydning av kjønn for helse." Her fremmes 75 tiltak for å bedre kvinners helsetilbud som bør løftes fram for prioriteringer fremover. Den biologiske forskjellen mellom kvinner og menn må få konsekvenser for både forskning og behandling. Medisinsk forskning har til nå i stor grad vært rettet mot menn.

Kvinnens sykefravær har økt. Sykefraværsprosenten for menn har vært uforandret i flere tiår. Derimot har fraværet for kvinner i samme periode gått fra å være lavere enn menns fravær, til å bli rundt 60 % høyere. Graviditet, holdninger til kvinner og den doble arbeidsbyrden med hjem og jobb er forklaringer det er verdt å studere nærmere.

Kvinner som pårørende

Om lag 800 000 pårørende i Norge yter omsorg for sine nærmeste. Disse gjennomfører nesten like mye privat omsorgsarbeid som de profesjonelle i kommunale omsorgstjenester. Denne innsatsen må anerkjennes og verdsettes. Som ett tiltak av flere for å lette hverdagen for pårørende vil det å kunne ha rett på noen dager betalt fravær legge til rette for at flere kan kombinere arbeid og omsorg for sine nærmeste.

KrF Kvinner vil arbeide for å fremme:

- NOU 23:5 sine 7 tiltak for pårørende.
- Styrke kunnskapsgrunnlaget om pårørende og utarbeide ny pårørendestrategi og handlingsplan 2025–2030.
- Utrede behov for endringer i de økonomiske kompensasjonsordningene og permisjonsbestemmelsene for pårørende.
- Øke kompetanse om pårørendesamarbeid blant helsepersonell.
- Prioritere arbeidet med å gjennomføre pårørendeavtaler i helse- og omsorgstjenesten.
- Styrke tilskuddsordningen om helhetlig støtte til pårørende med krevende omsorgsoppgaver.
- Styrke og videreutvikle informasjon til pårørende på helsenorge.no.
- Styrke frivillighetens rolle i pårørendearbeid.
- Utrede og innføre pårørendedager tilsvarende som omsorgsdager for barn.

Forskning og behandling

Menn og kvinner har ulikt sykdomsbilde og det er nødvendig å styrke forskningen og forebygging på dette feltet. Menn får gjerne langt mer alvorlige sykdommer tidligere i livet enn kvinner. Menn dør også gjennomsnittlig tidligere enn kvinner.

Kvinner har derimot flere kroniske og skjulte lidelser, og mange får redusert sin livskvalitet. Kroniske muskelsmerter, som rammer mange kvinner, kan være vanskelig å forstå, fordi legen ikke finner noe galt ved den kliniske undersøkelsen. Noen «typiske kvinnesykdommer» får liten oppmerksomhet. Flere kvinner med jobb og omsorgsansvar rammes av utmattelse.

Kvinner må få bedre tilbud ved spesifikke kvinnesykdommer. Kvinner har et dårlig behandlingstilbud for lidelser i underlivet. Over 10 % av alle kvinner vil få kroniske underlivsplager til enhver tid. Vulvalidelser er en sammensatt

sykdomsgruppe. Den er delt faglig mellom flere ulike medisinske yrkesgrupper, noe som gjør at forskning ofte blir fragmentert. Endometriose rammer mange kvinner og er lite kjent til tross for at den kan ha store konsekvenser når det gjelder livskvalitet, smerter og ufrivillig barnløshet. Kristiansand, Oslo, Trondheim, Tromsø og Ålesund tilbyr offentlig spesialhjelp for vulvalidelser, med svært begrenset åpningstid. Sverige har over 20 vulvaklinikker.

Osteoporose (benskjørhet), rammer mest eldre kvinner og gjør dem sårbare for brudd i håndledd, rygg og lårben som kan føre til alvorlige konsekvenser,

Flere kvinner enn menn dør av en hjertesykdom. Det tar ofte lengre tid å diagnostisere en sykdom hos kvinner enn hos menn, fordi mye forskning er blitt utført på menn. Forskjellen mellom kvinner og menn vises ekstra godt når kvinnen er gravid, fødende og i barselstiden. Symptomene på hjerteinfarkt hos kvinner kan være diffuse, og kvinner har ikke alltid smerter i brystet slik som ofte menn har. Ett av tre dødsfall blant kvinner skyldes hjerte- og karsykdommer.

Å sikre riktig behandling så raskt som mulig og øke kompetansen blant fastlegene og annet helsepersonell på kvinners sykdomsbilde er målet innenfor kvinnehelse. Det er behov for forskning på kjønnsforskjeller også når det gjelder virkninger og bivirkninger på legemidler.

Kravet om en kvinnemilliard, som kom med NOU 2023:5, Den store forskjellen – om kvinners helse og betydningen av kjønn for helse, støttes av KrF Kvinner! Den gir kunnskap for prioriteringer innenfor kvinnesykdommer og kvinnehelse, men dette må ikke stoppe tiltak som allerede er godt begrunnet innenfor forskningen.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- Å styrke forskning på kvinnehelse.
- Å utrede tiltak som styrker kvinners arbeidshelse og muligheten å delta i arbeidslivet.
- Å styrke forskning på kjønnsforskjeller når det gjelder virkninger og bivirkninger på legemidler.
- Å styrke innsatsen på forskning, behandling og oppfølging av utmattelsestilstander.
- At det opprettes vulvaklinikker ved alle helseforetakene.
- At det gis likeverdig behandling for endometriose i hele landet.
- At det opprettes et utvalg til å gå gjennom internasjonal forskning som viser helseplager ved elektromagnetiske felt-påvirkning.

- Kvinners helse må tas på alvor – sett av en milliard til arbeidet med kvinners helse og kjønns betydning for helse.
- Kvinneutvalgets 75 forslag må følges opp og føre til handling.

Kvinnehelseportalen

Kvinnehelseportalen, initiert av Norske Kvinners Sanitetsforening er tatt med som tiltak 22 i omtalte NOU 2023: 5. Nettportalens overordnede målsetting er å bidra til at forskning på kvinners helse "gjøres kjent for allmennheten og for fagpersoner".

KrF Kvinner vil arbeide for å:

- Opprette kvinnehelseportalen.

Svangerskap – fødsel – barselomsorg

Kvinner i Norge føder i gjennomsnitt flere barn enn ellers i Europa. Dette skyldes trolig gode ordninger med fleksible permisjoner og gode økonomiske tiltak. Utviklingen går imidlertid mot stadig lavere fødselstall og befolkningen klarer ikke lenger å reprodusere seg selv. Dette har mange årsaker, men det handler også om holdninger til kvinnehelse og fødsler. Risikoen ved fødsel har blitt større de siste årene i takt med at førstegangs fødende blir stadig eldre.

Liggetiden ved barselavdelingene på sykehus/fødestuer har gått drastisk ned de siste årene. Det er for lite oppmerksomhet rundt den store fysiske og psykiske omstillingen det er å få et barn. Mor er sårbar, ammingen er ikke i gang, og spenningen like etter fødselen tar man med seg hjem. Hormonbalansen i kvinnekroppen er ofte i ubalanse og flere rammes av fødselsdepresjon. Et trygt og tilgjengelig fødetilbud er avgjørende for vår beredskapsevne og for at folk ønsker å etablere seg i alle deler av landet.

Forklaringene av spebarnsdød har endret seg de siste årene. I dag skyldes de fleste spebarnsdødsfall medfødte misdannelser og tilstander og sykdommer som oppstår rundt fødselen. Det er derfor viktig med høy fagkompetanse og hjelp under fødselen.

Det er viktig at svangerskapsomsorgen styrkes med tettere oppfølging av jordmor/lege og følgetjeneste med jordmor og at oppholdstiden ved fødeavdelinger bestemmes i forhold til den enkeltes behov. Det må sikres god grunnbemanning av jordmødre i alle kommuner og sykehus.

Og nybakte foreldre må få jevnlig besøk av jordmor/helsesøster i tråd med helsedirektoratets anbefalinger.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At det opprettes en nasjonal opptrappingsplan for tilstrekkelig sikring av jordmorkapasitet både i kommune- og spesialisthelsetjenesten.
- Sikre at kvinner får tilgang til jordmor på tidligere stadium for å unngå å føde på vei til sykehuset.
- At kapasiteten utvides slik at oppholdstiden på barselavdelinger bestemmes av den enkeltes behov.
- Større søkelys på forebygging og kunnskap om fødselsdepresjon.
- At det opprettes nye studieplasser samt praksisplasser slik at flere kan få autorisasjon som jordmor.
- At det tilsettes flere jordmødre i kommunene for å sikre oppfølging av kvinner før og etter fødsel.
- At sykehus med fødselsavdeling har tilgjengelig hotellkapasitet for fødende bosatt i utkantstrøk.
- At det etableres forsøk med 5-årig master i jordmorfag etter modell fra Danmark.
- Fjerne tidlig ultralyd for å frigjøre mer jordmorkapasitet.

Psykisk helse

Kvinner er overrepresentert med psykiske lidelser som depresjon, angst og fobier. Hos ungdom, og særlig blant jenter, er spiseforstyrrelser et stort problem. Krav om å være lykkelig hele tiden, se «perfekt» ut og mestre livet, er for noen blitt umulig å leve opp til.

Depresjon hos eldre er den vanligste sykdommen, og dobbelt så mange kvinner som menn har depresjon. Sykdommen er ofte underdiagnostisert og underbehandlet, til tross for at behandling virker på samme måte som ellers i befolkningen.

Mellom 14–20 % av ungdom opplever MEA-forstyrrelser (Mentale-, Emosjonelle- og Adferdsforstyrrelser) Angst og adferdsforstyrrelser rammer både gutter og jenter i for stor grad. og jenter er rammes i større grad enn gutter. Angsten debuterer ofte i 12-års alder, og kan ha en utvikling med senere rusmisbruk og depresjonsdiagnose hvis det ikke gis et adekvat behandlingstilbud. Det er helt

nødvendig at tidlige og raske tiltak etableres for å redusere psykiske lidelser og at det etableres et kunnskaps- og kvalitetsløft på dette området.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At alle videregående skoler har helsesykepleiertilbud.
- At alle grunnskoler må få opplæring i forebygging av MEA-forstyrrelser.
- Forebygging av selvmord blant unge.

Kvinner og rus

Det er store forskjeller på hvorfor og hvordan kvinner og menn ruser seg, men likestillingen er på vei inn også her. Det er blitt vanligere med et høyt alkoholkonsum også blant unge kvinner. Kvinner utvikler også rusproblemer raskere. Det er flere forklaringer på dette, likeledes at behovet for behandlingstilbud er forskjellig. Det trenges et mangfoldig behandlingstilbud. Kvinner med omsorgsansvar og arbeid foretrekker poliklinisk behandling da dette er lettere å kombinere. Det er også lettere å skjule rusproblemet i en psykisk lidelse da dette er mer akseptert. De siste årene er andelen kvinner som har dødd av overdoser doblet seg. Dette henger blant annet tett sammen med økningen i dødsfall som følge av reseptbelagte opioider. KrF Kvinner mener nye trender i overdosestatistikken må møtes med nye tiltak. Det er for mange eksempler på oppegående kvinner med vanlige liv og en jobb som har fått livet ødelagt av sterke, avhengighetsskapende smertestillende medisiner.

Kvinner i LAR-programmet (Legemiddel Assistert Rehabilitering) må følges særlig tett under svangerskapet. Et nyfødt barn kan oppleve betydelige helsemessige skadevirkninger dersom mor har brukt LAR-medikamenter under svangerskapet. De nasjonale helserådene bør revurderes slik at tvungen eller frivillig rusbehandling vurderes opp mot svangerskapet og det ufødte barnet.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- Opprette flere egne behandlingstilbud og rusbehandlingssplasser for kvinner.
- At gravide innen LAR-medisinerer får annen behandling.
- Evaluere fastlegers forskrivningspraksis av sterke opioider til mennesker med kroniske sykdommer.

- Vurdere en ordning hvor de som får forskrevet sterke opioider får utdelt Nalokson sammen med opioidene på apoteket.
- Korte ned ventetiden til Smertepoliklinikken slik at flere får hjelp til å håndtere sterke smerter.
- At den store økningen i overdosedødsfall blant kvinner prioriteres i en ny overdosestrategi.

KVINNER OG FAMILIE

Foreldrenes ansvar

Forhold mellom kvinne og barn er unikt. Kvinnens rolle gjennom svangerskap, fødsel, barsel og amming, kan ikke erstattes av far. Kvinnens biologi, gir kvinnene både en spesiell oppgave og unik fysisk kontakt mellom mor og barn (dyade). Samtidig er begge foreldre viktige og likeverdige, men har forskjellige roller. Mor og far skal utfylle hverandre i ansvaret med å være foreldre.

Kvinner er en vesentlig del av familiene og de fleste barn bor sammen med begge foreldrene sine eller en forelder. Å ha tid til barn har en fundamental betydning for samfunnet, og er en investering i fremtidige generasjoner. Ingen kan erstatte foreldrenes tilstedeværelse, selv i en tid der omsorgen av barna i større grad er institusjonalisert. Foreldreansvaret må være et viktig prinsipp i forhold til statens ansvar for barn.

Tidsklemma

Familien er avhengig av to inntekter og samfunnet har også tilrettelagt for at begge foreldrene arbeider. Tidsklemma blir foreldrenes utfordring.

Foreldrene er de viktigste personene i barnas liv. Foreldreskapet blir mest likestilt når samfunnet gir både mor og far mulighet til å ta sin del av den omsorgen barnet trenger, også der den ene forelderen har en funksjonsnedsettelse. KrF Kvinner ønsker en politikk som ivaretar barns behov, uansett hvilken samlivsform foreldrene har valgt.

Likeverdig foreldreskap er viktig, og det er foreldrenes ansvar å ivareta barns behov for tilknytning, nærhet, omsorg og trygge rammer.

Full likestilling blir først realisert når begge foreldrene tar like stort ansvar for barn og hjem og eldre/syke pårørende. Samfunnet må derfor legge til rette for at også fedrene tar like stort eller større ansvar for barn/hjem og familie. Mange småbarnsfamilier sliter med økonomien, særlig gjelder dette eneforeldregruppen, herunder de med delt foreldreskap.

Barn og unge er i stadig større grad utsatt for en stresset hverdag. Det er lite forskning som er utført for denne påkjeningen og det bør i større grad forskes på dette.

Kontantstøtten har vært en hjelp for mange foreldre og barn. Barns behov for tilknytning og trygge rammer må ikke usynlig gjøres.

KrF Kvinner ser verdien av å innføre 6 timersdagen i barnets andre leveår. Foreldre som jobber i en redusert stilling, skal ikke miste pensjonsrettigheter.

Barnehager

Både kvinner og menns yrkesdeltakelse er viktig, både for å få brukt sin kompetanse, arbeidskraft og deltakelse i samfunnsutvikling og velferd, derfor trenger vi barnehager.

Barnehagene utgjør en stor og mangfoldig sektor med stor samfunnsmessig betydning. Barn i Norge har lovfestet rett til barnehageplass fra de fyller ett år og per 2023 har over 94 % av barn mellom 1-5 år plass i barnehage.

Med utgangspunkt i tilknytningsforskning bør ikke barna starte i barnehagen før de kan gå og snakke. Kontantstøtten er fremdeles et godt tiltak for familiene som kan gjøre dette mulig.

Undersøkelser/forskning på området viser at stadig flere kvinner og menn vil ha mer tid sammen med sine barn, mens de ennå er små. Familier som velger en rolig start for barnet, med kontantstøtte og eventuelt permisjon i tillegg, kan møte liten forståelse, og de ulike valg avstedkommer faglige, politiske og mødre/fedre-diskusjoner.

Barns beste

I 0-2 års alderen etableres grunnleggende trygghet eller utrygghet. For at tilknytningen skal bli trygg, trenger barn å oppleve sammenhengende kjærlighet fra primære og nære omsorgspersoner. Denne innsikten viser at vi må tenke nytt i vår omsorg for de minste, ikke minst gjelder det mors og fars roller, det offentlige støtte og organiseringen av arbeidslivet og barnehager. Vi har en økning av uhelse hos barn og unge. Nyere forskning peker på sammenhengen av tidlig start i barnehage og for lang adskillelse fra mor og far i de første 1000 dagene.

KrF Kvinner vil foreslå:

- Utvidet foreldrepermisjon fordi barns tilknytning er så viktig.
- Kvinnens foreldrepermisjon må ikke reduseres til fordel for mannens.
- Skal fars permisjon økes, må det bety en samlet lengre permisjon og ikke gå på nedskjæring av mors.

- Mulighet for 6 timers arbeidsdag for en av foreldrene.

KrF Kvinner vil arbeide for å:

- Opprette foreldrestipend til studenter og at engangsstønad økes til 3 G og utbetales over et år (pr 2023 kr 355.860, -).
- Støtte at utarbeidede nettbaserte kurs i samliv og foreldreskap tas i bruk.
- At fødselspermisjonen utvides.
- Å gi gratis foreldreveiledningskurs til førstegangsførelde gjennom helsestasjonen.
- Å gi fedre egen pappa-oppfølging, før og etter barsel.
- At lov om barnetrygd og bidragsrettigheter gjennomgås og tilpasses delt foreldreskap.
- Å gi rett til kommunal hjemmetjeneste ved sykdom hos en av foreldrene.
- God pedagog- og voksnetthet i barnehagene og kurs til alle ansatte, inkludert vikarer, på relasjonskompetanse i barnehagene.
- Gi alle 5-åringene gratis kjernetid i barnehager.

Barn med funksjonsnedsettelse

Mange familier med barn med funksjonsnedsettelse strever med å få den hjelpen de har krav på. Det kan være flere årsaker til det, for eksempel byråkrati, kommunens økonomi eller en travel hverdag for familien.

KrF Kvinner vil arbeide for at familier med barn med funksjonsnedsettelse skal leve et liv hvor familien selv organiserer familielivet, og at ikke det blir en kamp mot systemet.

KrF Kvinner vil arbeide for at:

- Familier med barn med funksjonsnedsettelse skal få den hjelpen de trenger uansett hvilken kommune de bor i.
- Koordinator for den som trenger det på et tidlig tidspunkt.
- Statlig fullfinansiering fra dag en av økonomiske støtteordninger.
- Ordningen med omsorgsstønad må styrkes gjennom at den rettighetsfestes i folketrygdloven.
- BPA-ordningen forbedres med like ordninger i hele landet.

Barnefamiliers økonomi

Barnefattigdom rammer spesielt barn av foreldre med lav utdanning, foreldre uten fast jobb og foreldre med ikke-vestlig innvandringsbakgrunn. Det gjelder også barn i store husholdninger, barn med enslig forsørger, husholdninger som mottar sosialhjelp eller er velferdsavhengige. Kvinner utgjør hoveddelen i gruppen enslige forsørgere. Som fattige regnes her personer med inntekter lavere enn 60 % av medianinntekten (Siste tall SSB 2023 – 364 800,-).

Fattigdom kan ramme uventet og tilfeldig, men kan også være et resultat av sosial arv over tid. Trygd er i mindre grad enn før nok til å løfte husholdninger over fattigdomsgrensen. Alternative økonomiske ordninger for personer med lav inntekt bør utredes, blant annet økt bunnfradrag slik at de med lav inntekt får mindre skatt.

Barnetrygden har stadig gått ned i reell verdi og trenger et kraftig løft for alle, også for barn mellom 6 og 18 år. I 2020 og 2021 ble barnetrygden økt for barn under seks år til 1676 kroner. Fra 1. september 2024 er barnetrygden endret til kr 1766 for barn over seks år.

Arbeid er det viktigste virkemidlet i kampen mot fattigdom. KrF Kvinner er imot ufrivillig deltidsarbeid. I tillegg mener vi at fattigdom kan bekjempes ved økt økonomisk støtte og gode fleksible ordninger for de som står utenfor arbeidslivet.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- at engangsstønad økes til 3G og utbetales over et år (Per 2024 kr 375.084, -).
- å øke den universelle barnetrygden vesentlig.

En reorganisert familie

Mange barn vokser opp i familier hvor foreldrene ikke bor sammen, oftest etter samlivsbrudd. En familie opphører ikke å eksistere når dette skjer, den blir reorganisert. Det er svært viktig å opprettholde gode relasjoner i ulike familier.

Barnets beste skal alltid være utslagsgivende når det gjelder samvær og bosted.

KrF Kvinner går imot:

- Delt fast bosted med delingsforhold 50-50.

Unngå samværssabotasje

Dersom en part søker om økt bidrag på grunn av manglende samvær, foreslår vi at foreldrene må inn til ny mekling på Familievernkontoret. Mekleren må avdekke hva som er årsaken til det manglende samværet, slik at man unngår at samvær saboteres av økonomiske årsaker. I praksis vil mange fedres posisjon styrkes gjennom dette forslaget.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- Øke timetall for obligatorisk mekling.
- Rett til ny mekling ved endring av samværsprosent.
- Etterstrebe økt samvær mellom barn og begge foreldre.

Barnevern på barns premisser

En god og trygg barndom er et viktig fundament for å kunne lykkes i livet. KrF Kvinner vil føre en politikk som styrker barns oppvekstvilkår og familiers omsorgsevne.

Det kommunale barnevernet har en viktig rolle som hjelper i de hjem hvor ting er vanskelig. Barn i Norge fortjener god hjelp når de har det vanskelig og her har politikerne et ansvar for å kvalitetssikre i egen kommune. Det kommunale barnevernet trenger bredere spekter av gode hjelpetiltak. Kommunene har fått økte midler til barnevernet og man forventer at det blir brukt mer til hjelpetiltak og at verktøykassa for hjelpetiltak utvides. Den igangsatte kompetansehevingen bør fortsette.

Barnevernets medarbeidere har en dobbeltrolle som vanskeliggjør en tillitsfull relasjon til familier. Det er viktig at rettssikkerheten til barn og familiene deres er forsvarlig, særlig når de utsettes for tvang. En må vurdere om det er hensiktsmessig at den kommunale barneverntjenesten skal ha så vide tvangshjemler. Myndighetenes arbeid med å redusere antallet akutt plasseringer må følges opp og det må vurderes om kontrollen med tvangsbruken er god nok.

Ungdomsvern

En bør vurdere å etablere et ungdomsvern som spesialiserer seg på de utfordringer og ikke minst muligheter ungdom har til å «begynne på nytt.» Erfaringer fra tidligere barnevernsbarn bør innhentes som kunnskaps- og forbedringsgrunnlag.

Systemforbedringer

Det bør etableres en ny pool-ordning for oppnevning av sakkyndige i samsvar med grunnleggende krav til rettssikkerhet. Begge parter har i dag anledning til å oppnevne sakkyndig, men det bør bli allmenn praksis, og det bør vurderes betalt av det offentlige. Psykologenes kompetanse bør utnyttes bedre enn i dag, også som rådgivere for barn og deres familier på et tidlig stadium i saken. Foreldrenes omsorgsevne skal også vurderes etter denne veiledningen og rådgivningen. Det bør bli obligatorisk bruk av familieråd i barneverntjenesten og obligatorisk samtaleprosess forut for hovedforhandlingen i fylkesnemnda. Man må vurdere å opprette en familiedomstol for behandling av saker knyttet til barn og familier. Erfarne saksbehandlere og fagfolk med kulturell kompetanse må foreta vurderinger i tvangssakene. Utdannelsen må utvides til mastergrad med særlig fordypning i rettsikkerhet og kontradiksjon.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At det opprettes en hurtigdomstol for behandling av saker knyttet til barn og familier.
- At det etableres et eget tilsynsorgan for barnevernet for forbedring og oppfølging.
- At det utvikles og tilbys flere ulike hjelpetiltak i det kommunale barnevernet og at mere av barnevernsmidlene må gå til hjelpetiltak i familiene.

Kjønn

KrF Kvinner legger til grunn det biologiske faktum at det finnes kun to kjønn. I alle sammenhenger der kjønn har juridisk relevans må biologisk kjønn, ikke kjønnsidentitet legges til grunn. Norge har verdens mest liberale lov om juridisk kjønnsbytte, uten betenkningstid eller krav til medisinsk eller psykologisk veiledning. Kjønn er blitt en erklæring og kvinners rettigheter lider under dette. Kvinnekampen i dag handler blant annet om å forhindre at biologisk kjønn slettes fra lovverkene, og om at kvinners eksisterende menneskerettigheter håndheves. Når kjønn ikke lenger er en identifiserbar størrelse, kan vi heller ikke innhente data og statistikk, noe som gjør faktisk kunnskap om kvinner (og menns) stilling i samfunnet umulig. Kvinner som gruppe har ikke lenger diskrimineringsvern i flere bestemmelser i straffeloven. Imidlertid vil en valgt «kjønnsidentitet» ha vern mot om å bli omtalt som et biologisk kjønn for eksempel i forbindelse med hatefulle ytringer. Når du endrer kjønn "er" du umiddelbart det andre kjønn med de rettigheter som følger, slik kjønn er tolket i lovverket. Med kjønnsidentitet som diskrimineringsvern, er det dessuten ikke nødvendig å endre juridisk kjønn, for å

vise til rettigheter som det motsatte kjønn. Kjønnsideidentitet og endring av juridisk kjønn åpner for alle tjenester rettet mot et kjønn som garderobes, toaletter, sykerom, idrett og mye mer.

Tenåringsjenter er nå den dominerende gruppen på kjønnsklinikkene. De er den befolkningsgruppen som er mest utsatt for sosial smitte, blant annet når det gjelder spiseforstyrrelser og selvskading. Mye tyder på at også forekomsten av kjønnsinkongruens påvirkes av slike sosiale smitteeffekter.

Faktisk kunnskap om kvinner (og menns) stilling i samfunnet vil bli umulig å dokumentere når vi ikke lenger ut fra personnummer kan gjenkjenne biologisk kjønn. Når kjønn ikke lenger er en faktisk, materiell størrelse, kan vi heller ikke innhente data og statistikk om ulikheter mellom kvinner og menn.

Det er i den senere tid gjort flere endringer i lovverket uten grunnlag i en utredning av konsekvenser. Behandlingen i helsevesenet er bare en del av utfordringen. Det foregår også en ideologisk kamp i skoler og barnehager for å endre synet på kjønn og seksualitet. Her i Norge er de såkalte Rosa kompetansekursene som Foreningen FRI holder for norske lærere og barnehagelærere, en viktig premissgiver for undervisningen om kjønn. Kurset fremholder at det finnes flere kjønn enn to, og at kjønn først og fremst er et spørsmål om identitet fremfor biologi. KrF Kvinner mener tokjønnsmodellen skal legges til grunn i undervisningsmateriell i skolen.

KrF Kvinner legger til grunn det biologiske og vitenskapelige faktum at det kun finnes to kjønn. Vi ønsker å stå fast på at vi bygger vår politikk på den biologiske kjønnsforståelsen.

KrF Kvinner vil:

- Avskaffe lov om endring av juridisk kjønn.
- Fjerne kjønnsideidentitet fra diskrimineringsloven og fra straffeloven.
- Få diskrimineringsvern for kvinner inn i straffeloven gjennom innføring av kjønn som kategori.
- Gi tilbud om psykisk helsetjeneste tilknyttet kjønnsideidentitet.
- Nedre aldersgrense for kjønnskorrigerende behandling settes til 25 år.
- Styrke lærernes kunnskap om tokjønnsmodellen, kjønnsideidentitet og seksuell orientering slik at skolen selv tar ansvar for innholdet i undervisningen, og ikke gjør seg avhengig av eksterne bidragsytere eller interesseorganisasjoner. Rosa kompetanse og tilsvarende aktører skal ut av skolen.

KVINNERS ØKONOMISKE FRIHET

Økonomisk selvstendighet er en forutsetning for at kvinners valgmuligheter både i arbeidslivet og familiesituasjon er reelle. Det er viktig at denne økonomiske friheten er reell både i de yrkesaktive årene og ved oppnådd pensjonsalder.

KrF Kvinner vil arbeide mot all form for økonomisk vold. Noen kvinner utsettes for tyveri, utpressing, tvungen kausjonering og uventet salg av eiendom fra partner eller annen nær person.

Lønnsgapet – avstanden mellom kvinner og menns lønn

I 2023 hadde kvinner en gjennomsnittlig månedslønn omregnet til heltid på 52 539 kroner, som utgjør 88,3 prosent av menns lønn. Dette er situasjonen når vi regner om lønnen til alle som arbeider til heltidsinntekt. Lønnsveksten var i snitt større for kvinner enn for menn i 2023. Menn hadde en månedlig lønnsvekst på 5,7%, mens kvinner hadde en månedlig lønnsvekst på 6,6%. Likevel er flere kvinner enn menn i deltidsstillinger.

Dersom vi ser til lønnsstatistikkene fra tidligere år, finner vi at forskjellen mellom menn og kvinners inntekt er kun redusert med 4 % på 20 år. Dersom utjevningene går i samme tempo framover, vil kvinner og menn tjene det samme i 2052. En viktig årsak til forskjellen i menn og kvinners lønn, er det kjønnsdelte arbeidsmarkedet vi har i Norge. Kvinner velger oftere enn menn lavtlønnsyrker. Dette gjelder f.eks. de viktige omsorgsyrkene, som er lavt betalt og hvor turnusen gjøres opp med deltid. Med digitaliseringen og endringen av arbeidsmarkedet vil mange kvinneyrker være de som består og være behov for i fremtiden. Det er også derfor viktig at lønnen i de kvinnedominerte yrkene økes.

Aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgiverne

Aktivitets- og redegjørelsesplikten for arbeidsgiverne kan beskrives som virksomhetens HMS-arbeid når det gjelder å fremme likestilling og hindre diskriminering.

Fra 2020 er arbeidsgivernes aktivitets- og redegjørelsesplikt forsterket, da de nå skal gjøre en lønnskartlegging og en kartlegging av ufrivillig deltid hvert annet år.

Følgende arbeidsgivere er omfattet av denne plikten: alle offentlige arbeidsgivere, alle private arbeidsgivere med mer enn 50 ansatte, alle private arbeidsgivere med 20 ansatte eller mer, hvis en av arbeidslivets parter krever det.

Islandsmodellen for likelønn

Island vedtok 8. mars 2017 som første land i verden å innføre en likelønnsstandard innen 2022.

For å kunne følge opp den nye lovgivningen som omfatter alle bedrifter og offentlig etater med mer enn 25 ansatte, skal den islandske staten sertifisere den enkelte bedrifts lønnsplan hvert tredje år. De som ikke klarer å bevise at de gir kvinner og menn lik lønn, kan få bøter.

Deltidsarbeid

En vesentlig faktor som påvirker lønnsnivået for den enkelte er arbeidstid. Deltidsarbeid er fremdeles langt vanligere blant kvinner enn menn. Lønnsnivået er generelt lavere for deltidsstillinger enn for heltidsstillinger. I 2019 var andelen som jobbet deltid blant kvinner 48 prosent og 26 prosent blant menn.

Arbeidsmiljøloven sier at deltidsansatte har fortrinnsrett til utvidet stilling fremfor at arbeidsgiver foretar ny ansettelse i virksomheten.

Ufrivillig deltid vil si at en person arbeider i mindre stilling enn man ønsker. Det er en utfordring for samfunnet at mange arbeider ufrivillig deltid. Det må skapes en bedre heltidskultur blant norske arbeidsgivere ved at det legges til rette for å benytte den arbeidskraft som er tilgjengelig.

Særlig offentlig sektor har en stor andel ufrivillige deltidsansatte, ikke minst innenfor helse- og omsorgstjenesten. Utfordringene her er ofte knyttet til turnusarbeid.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At Norge innfører sertifisering av bedrifters lønnsplan (Islandsmodellen) med fokus på likelønn og ufrivillig deltid.
- At kvinnelederte yrker gis større lønnstillegg enn mannsdominerte yrker for å utjevne lønnsforskjeller å kreve en tidsplan fra partene i arbeidslivet for å eliminere lønnsforskjellene mellom kjønnene.
- Mer fokus på arbeidet med likelønn både hos Likestillings- og diskriminerings ombudet og Kulturdepartementet.
- At ingen ufrivillig har mindre enn 50 % stilling.
- At deltidsansattes fortrinnsrett til økt stilling må være reell.

Graviditet, fødsel og økonomi

Gravide arbeidstakere har et særlig vern mot oppsigelse og diskriminering under svangerskap og permisjon.

Likestillingsloven slår fast at diskriminering på grunn av graviditet og fødselspermisjon er forbudt. Diskriminering foreligger dersom arbeidstaker blir behandlet dårligere enn andre i tilsvarende situasjon på grunn av graviditet og fødselspermisjon. Det er heller ikke lov å diskriminere menn fordi de benytter permisjonsrettigheter.

Arbeidsmiljøloven slår fast at en gravid arbeidstaker ikke kan sies opp med begrunnelse i graviditeten. Loven gir også et særlig vern for gravide arbeidstakere under permisjon i inntil ett år.

Fødsel og økonomi

Foreldrepengene skal erstatte inntekten når man skal være hjemme med barnet i forbindelse med fødsel eller adopsjon. Det utbetales fra NAV opptil 6 G (pr 2023 kr 118 620,-X 6) i foreldrepenger i 49 uker eller 80 % i 59 uker. Regelverket for utbetaling av foreldrepenger er meget komplisert, særlig for fedre. Det er behov for at dette forenkles.

Dersom man har hatt årlig inntekt på under ½ G (kr 59 310,-) utbetales ved fødsel et engangsbeløp per 2023 på kr 92 648. Det er behov for å øke engangsbeløpet betydelig for å styrke den enkeltes økonomi, ikke minst blant studentene. Betydelig økt engangsstønad vil bidra til at alderen ved første fødsel reduseres og at fødselstallet på sikt øker.

Retten til foreldrepenger er i dag knyttet til kvinners inntekt i form av lønn eller tilsvarende i seks av de ti siste månedene før fødsel. Det betyr at dersom de for eksempel er hjemme med barnet noen måneder utover foreldrepermisjonstiden, kan de miste retten til ny foreldrepermisjon med neste barn. Dette slår urettferdig ut for de som får barn med korte mellomrom og for de som får premature barn. Far får heller ikke foreldrepenger basert på egen stilling.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At engangsstønad økes til 3 G og utbetales over et år.
- At en slik engangsstønad også gis til dem som ikke har grunnlag for foreldrepenger over 3G kr 375 084,- pr 2024.

- Å forenkle regelverket for foreldrepenger.
- Å gi begge foreldre selvstendige rettigheter til foreldrepenger.
- At alle foreldre må få beholde retten til foreldrepenger som ved forrige barn når det er mindre enn to år mellom fødslene.
- At foreldre skal ivaretas under lønnsoppgjør når de er i foreldrepermisjon.
- Å utrede behov for endringer i de innsattsstyrte finanseringsregelverket (ISF) og DGR systemet relatert til behandling av kvinner i helseforetakene.

Kvinner og pensjon

Folketrygden er sikkerhetsnettet for økonomien når arbeidsinntekt fra arbeid faller bort på grunn av alder eller sykdom.

Mange kvinner kommer dårligere ut i den nye pensjonsmodellen fordi all inntekt gjennom hele livet vil være avgjørende for pensjonens størrelse. Kvinner har vesentlig lavere livsinntekt enn menn, fordi kvinnedominerte yrker er lavere betalt enn mannsdominerte yrker og kvinner arbeider fortsatt mer deltid enn menn.

Årsaken til deltidsarbeid er ofte omsorgsoppgaver i familien. KrF Kvinner vil derfor at årlig samlet opptjening av pensjonspoeng i folketrygden skal deles mellom ektefeller og registrerte samboere med barn.

Dagens pensjonister:

Mannlige alderspensjonister har høyere inntekt enn kvinner, henholdsvis kr 416 300,- mot kr 295 900,- i gjennomsnittlig samlet inntekt etter skatt.

Mange av minstepensjonistene er enslige. Dette fører til at en del av disse har en vanskelig økonomi. Minstepensjon for enslige minstepensjonister er kr 257 040,- fra 1.september 2023. Det er behov for å øke minstepensjonen for enslige pensjonister.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At pensjonsreformen evalueres og justeres ut fra et kjønnsperspektiv.
- Årlig likedeling av pensjonspoeng mellom ektefeller og mellom registrert samboere med felles barn.
- At det gis aktiv informasjon om retten til omsorgspoeng for ulønnet omsorgsarbeid for funksjonshemmede, syke og eldre.
- At minstepensjonen for enslige økes.

VERDISKAPING

Kvinnelige gründere

Det er viktig å legge til rette for nye bedrifter i Norge. Norge er blant de land i verden som har færrest kvinnelige gründere.

Det er klare kjønnsforskjeller i entreprenørskap i Norge, både når man ser på andel etablerere og andel av etablererne som velger organisasjonsformen AS. Kvinner er underrepresenterte langs begge dimensjoner, men det er en tendens til at forskjellene mellom kvinner og menn avtar noe over tid. Bak kjønnsforskjellene kan det ligge andre, primære årsaker. Indirekte tyder betydningen av inntekt og formue for etableringer på at dette kan være noe av forklaringen, i det minste kan man se en viss samvariasjon.

Stadig flere personer blir gründere i Norge. I 2023 hadde 20 % av bedrifter med finansiering fra Innovasjon Norge, kvinnelig daglig leder. Totalt var det 816 bedrifter i 2023 med kvinnelig daglig leder som fikk finansiering gjennom Innovasjon Norge. I 2023 var det nesten 69 000 personer som etablerte ett eller flere foretak. Men kun hver femte gründer var kvinne. Selv om kvinneandelen har økt noe de siste årene, går det sakte.

I 2018 var det 39 prosent kvinner som startet opp enkeltpersonforetak. Av de som starter aksjeselskap var det 20 prosent kvinner.

Kvinner starter som regel enkeltpersonforetak med lav risiko, små vekstambisjoner, rettet mot et lokalt marked. Kvinner etablerer egne bedrifter innenfor varehandel, landbruk, helse- og sosialrelatert virksomhet og personrettede tiltak.

«Nye varer, tjenester og produksjonsmetoder kommer ikke av seg selv. Det er mennesker som står bak, menn og kvinner, men først og fremst menn. For hver kvinne som har en god inntekt fra en virksomhet hun har etablert selv og som fremdeles vokser, er det ni menn som er i samme posisjon. For hver kvinne som har fått investeringer fra finansieringskilder som såkornfond eller venturekapitalfond, er 25 menn i samme situasjon.» (Regjeringens handlingsplan for kvinnelige gründere)

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At 50 % av offentlige økonomiske virkemidler innen næringsutvikling skal gå til kvinnelige næringsutviklere.
- At kvinnene stimuleres til å være aktive utøvere innen primærnæringen.
- At det iverksettes tiltak som gjør det enklere å drive nærings- og gründervirksomhet, f.eks. i helsenæringen.
- At det legges til rette for å fremheve kvinnelige gründere som forbilder for kvinnelige gründerspirer.
- At det foretas en gjennomgang av alle rammevilkår og ordninger for gründere og selvstendig næringsdrivende, blant annet sosiale rettigheter og sykepenges.
- At det utredes en ordning der selvstendig næringsdrivende beholder opptjente rettigheter til dagpenger i en utvidet periode ved overgang fra lønnet arbeid til egen virksomhet.

Kvinner i ledende stillinger og styrerommene

Gjennom hele 2000-tallet har andelen kvinner i styrer og ledelse i norsk næringsliv økt jevnt, men sakte. Dette gjelder både andelen kvinner i styrer og som daglige ledere. Å skape mangfold i lederposisjoner er viktig. Kvinner har verdifull kompetanse å tilføre næringsliv og virksomheter. Kvinnene som har kommet til i styrene er yngre og har mer formell kompetanse enn sine mannlige kolleger.

I perioden 2009–2023 var andelen kvinnelige styrerepresentanter i aksjeselskaper (AS) om lag 18,4 % i gjennomsnitt. Kvinneandelen har økt i perioden, fra 16,2 % i 2009 til 19,3 % i 2023. Gjennomsnittlig kvinneandel blant daglige ledere i aksjeselskap (AS) gjennom samme periode kun 15,9 %.

Kvinneandelen i styrer og blant daglige ledere var noe høyere i 2023 enn i 2022. Blant de 712 363 seter i styrene for aksjeselskaper (AS) var omtrent 20 % holdt av kvinner, en beskjeden økning på 0,4 % fra 2022. 20 prosent av styremedlemmer i AS er kvinner. 17 prosent av ledere i AS er kvinner.

I allmennaksjeselskapene (ASA) er kvinneandelen i styrene 42 prosent. Det kommer av kjønnskvotering. Men kun 8 prosent av ledere i ASA er kvinner. I offentlig forvaltning og administrasjon er både menn og kvinner representert i

styrene til nesten alle virksomhetene. I statsaksjeselskapene er det krav til kjønnskvoltering.

KrF Kvinner mener at tiden er overmoden for å utvide regelen om kjønnsbalanse i allmenaksjeselskaper til også å gjelde større aksjeselskaper. Regjeringen har i 2023 foreslått å utvide kravet til kvinneandel i styrene til å omfatte aksjeselskaper over en viss størrelse.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- flere kvinnelige styremedlemmer, blant annet gjennom økt bruk av kvotering der kvinner er underrepresentert.
- lovfesting av krav om minst 40 % av hvert kjønn i styrene i større aksjeselskap.
- kurs og mentorordninger som motiverer og dyktiggjør kvinner til lederstilling og deltakelse i styrer og råd.

KVINNER OG VOLD

Menns vold mot kvinner er et alvorlig nasjonalt og internasjonalt problem. Det skjer i alle samfunnslag, uavhengig av nasjonalitet eller religion.

Vold i nære relasjoner

Om lag hver fjerde kvinne i verden utsettes for vold av sin ektemann, kjæreste, tidligere partner, egne barn eller andre i nære relasjoner. Det kan være fysisk, psykisk og seksuell mishandling. Dette er en av hovedårsakene til skader og død blant kvinner i hele verden og i Norge var over halvparten av drapene i 2023 begått av noen i en nær relasjon. Samfunnsmessig kostnad for Norge er beregnet til nær 93 milliarder hvert år.

Kvinner vegrer seg ofte for å anmelde vold og overgrep. Kriesesenter er et sted å få kompetent hjelp i og er derfor viktig å tilby.

Både besøksforbud og kontaktforbud bør sees som et forebyggende tiltak mot nye overgrep og ikke som straff. Utgangspunktet må være offerets situasjon og ikke unnlates på grunn av manglende skyldene. Håndhevingen bør som hovedregel være elektronisk, slik at det er voldsutøverens bevegelsesfrihet som begrenses og ikke den som kan utsettes for vold. I 2023 ble det vedtatt en lovendring som gjør det mulig for politiet å ilegge voldsalarm også ved besøksforbud. Andre tiltak for å stoppe forfølgere raskere må også utredes.

Det er den mannlige voldsutøveren som dominerer i samfunnet, men slik samfunnet har utviklet øker også andel kvinner som begår voldskriminalitet. Det er som oftest andre kvinner og barn som blir ofre for kvinners voldsutøvelse. Denne trenden ønsker KrF Kvinner å være med på å snu. Noen kvinner utsettes for tyveri, utpressing, tvungen kausjonering og uventet salg av eiendom fra partner eller annen nær person.

Kvinner med ulik funksjonsvariasjon er en gruppe som er mer utsatt for vold og overgrep. Vi må gjøre det synlig at funksjonsvariasjon er noe som er særskilt kjønnsproblem, fordi det finnes ingen automatikk for beskyttelse mot vold for mennesker i denne gruppen. I Norge er det et vedvarende rettssikkerhetsproblem at enkelte grupper ikke har lik tilgang til kriesesentre som andre. Dette gjelder for eksempel kvinner i aktiv rus, med kjent psykisk lidelse, med funksjonsnedsettelse eller utviklingshemming og personer med uklar oppholdsstatus. Alle har rett til

vern mot vold, men hvis krisesentrene ikke er tilgjengelige for alle grupper er dette vernet begrenset.

Spesielt gjelder dette for kvinner i aktiv rus som er den gruppen som oftest blir avvist, på tross av at de er én av de mest voldsutsatte gruppene. Ordinære krisesentre er ikke tilrettelagt for kvinner i aktiv rus, både fordi de ikke har kompetanse på rusavhengighet, men også av hensyn til de andre beboerne på krisesentrene.

KrF Kvinner vil jobbe for:

- Kunne gi lettere tilgang til voldsalarmer, samt å gjøre disse sikrere og mer brukervennlige. Den som utsettes for vold i hjemmet, må ha retten til å bo i hjemmet sitt og at voldsutøver er den som får begrenset sin bevegelsesfrihet og straffes.
- Omvendt voldsalarm må idømmes i langt større grad.
- Å øke behandlingstilbudet for menn med voldelig adferd.
- Samfunnet har ansvar for å gi ut informasjon, og utdanne yrkesgrupper med en gitt etisk tilnærming som gjør at de beskyttet personer med funksjonsvariasjon.
- sørge for at alle i Norge har et krisesentertilbud og at rettighetene til utsatte grupper styrkes i den nye krisesenterloven.
- jobbe for at alle krisesentre er universelt utformet.
- åpne egne krisesentre eller egne avdelinger i tilknytning til ordinære krisesentre for kvinner i aktiv rus (for eksempel Thereses hus i Oslo).
- se på definisjonen av «nære relasjoner» i Krisesenterloven og om denne ekskluderer kvinner som har blitt utsatt for vold av noen som faller utenfor definisjonen.
- at voldsalarmer skal få bedre funksjonalitet og sikre brukerne reel trygghet.
- at omvendt voldsalarm blir idømt når det er brudd på besøks- og kontaktforbud.
- at etisk refleksjon gis større fokus i utdanning og i arbeidshverdag for personer som arbeider med kvinner – også kvinner med funksjonsvariasjon – som blir utsatt for vold.

Kvinner som begår voldshandlinger

- Voldelige kvinner må få profesjonell hjelp til å håndtere følelseslivet og få nye måter å løse følelsene på enn aggressivitet.
- Kvinner må få lik kvalitet og kompetanse på soningsforholdene som menn.

Voldtekt og seksuelle overgrep

Voldtekt er en alvorlig krenkelse av menneskeverdet og et av de mest traumatiske overgrep et menneske kan bli utsatt for. Følgene av en voldtekt eller seksuelle overgrep er ofte omfattende, både psykisk og fysisk og kan gi varige helseutfordringer. Kameratvoldtekter, det vil si ungdom som voldtar ungdom som de kjenner, er en gruppe som har fått for lite oppmerksomhet. Ofrene anmelder sjelden slike saker og ønsker ingen involvering fra politi, foreldre eller støttesentre. Mange er redde for sanksjoner fra foresatte eller andre og velger derfor å tie om overgrepet. Dette fører til at de ikke blir fanget opp av hjelpeapparatet. Dette temaet bør være en del av pensum og et samtaleemne på skolen. Noen ofre for voldtekt og andre typer mishandling blir møtt med trusler, sosial utfrysning og ulike typer sanksjoner fra egen familie og egne nettverk. Trusselen for å bli sendt ut av landet kan hindre kvinnene i å søke hjelp og å ta ut skilsmisse.

Voldtekt og seksualisert vold eller overgrep er noe vi aldri skal akseptere, uansett hvem det utøves mot eller hvordan. Vi ser et behov for å samle kompetanse på dette feltet, slik at kvinners rettigheter blir sikret. En måte å øke samhandling og kompetanse på, kan være å opprette en sentral politienhet, et sex-krim, som har det overordnede ansvaret til denne type kriminalitet. Det bør etableres et team i hvert politidistrikt, bestående av en sedelighetskoordinator og en familievoldskoordinator med kun voldsrelaterte oppgaver. Man ville da hatt større mulighet til for- og etterarbeid med ofre og gjerningsperson, i samarbeid med krisesentre, voldtektsmottak, barnevern, NAV, rusklinikker og andre instanser.

KrF Kvinner vil jobbe for:

- Å sikre kvinner i hele landet tilgang til voldtektsmottak, incestsentre og/eller andre hjelpeinstanser.
- Å øke politiets og rettsapparatets kompetanse om seksuelle overgrep ved blant annet å etablere en sentral politienhet, der det sikres at saker som omhandler familievold og seksuelle overgrep prioriteres.

Tvangsekteskap – kjønnslemlestelse – omskjæring

Når kulturer møtes, kan det bli spenninger knyttet til tradisjoner og ritualer. Overgrep kan ikke aksepteres, selv om det skulle forklares ut fra tradisjoner eller religion. Tvangsekteskap er forbudt i Norge, retten til skilsmisse må være lik for alle som bor i Norge også de som har opplevd tvangsekteskap. Omskjæring av jenter er et overgrep, og slik kjønnslemlestelse er forbudt i Norge. I det

forebyggende arbeidet mot kjønnslemlestelse er det viktig at generasjonene samarbeider og bygger bro over kløften mellom tradisjoner og ny tid.

KrF Kvinner vil jobbe for:

Tvangsekteskap

- At ledere i samfunnet, inkludert i menigheter må utfordres til å bekjempe tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og annen vold og overgrep innen sine miljøer.

Kjønnslemlestelse/ omskjæring

- Få tiltak som gjør at vi forebygger og unngår kjønnslemlestelse.
- Å styrke helsestasjonenes og legenes kompetanse i forhold til kjønnslemlestelse, slik at de kan hjelpe omskårede kvinner i forhold til kroppsbilde, selvfølelse, svangerskap og fødsel.
- Drap og æresvold må motarbeides og forhindres.

Krisesenter

Det å kunne ha et godt tilbud og dekning av krisesenter er helt essensielt. Dette gjelder for menn og kvinner. Alle kommuner skal tilby tilgang til et krisesenter. Det viser seg at flertallet som bruker krisesenter er kvinner, og hovedgrunnen er vold eller trusler om vold fra partner. Hele syv av ti av dem som blir ofre for partnerdrap, hadde opplevd vold fra partner fra før, og fem av ti hadde opplevd fem voldsepisoder eller mer fra partner. Krisesentrene har en helt sentral rolle til å få vite om voldsepisodene, og mulighet til å redde de familiene det gjelder som opplever vold av partner.

KrF Kvinner vil jobbe for:

- At krisesentrene skal ha egne avdelinger for kvinner og særlig tilrettelagt for barn.
- Å få egne møtesteder for unge jenter med minoritetsbakgrunn.
- Å opprette egen avdeling på asylmottak for kvinner.
- Alle asylmottak bør innføre antivoldskurs.

Pornografi

Pornografi er krenkende og reduserer mennesket, og særlig kvinnen, til et objekt. Pornografien skjuler overgrep, misbruk av mindreårige og annen type kriminalitet. Den store økningen i antallet overgrepssbilder av barn og sexhandel med barn vi har sett de siste årene, viser at det globale arbeidet mot denne type kriminalitet må prioriteres og intensiveres. På lokalt plan vil et virkemiddel i forhold til forebygging være økt kompetanse for helsepersonell, lærere og foresatte i trygg bruk av internett for barn.

KrF Kvinner vil arbeide for å:

- Økt strafferamme for overgrep mot barn som også er foretatt i andre land og på nett.
- Økt strafferamme for tilknytning til overgrepssbilder av barn.
- Økt samarbeid på tvers av landegrensene mot overgrepssbilder av barn.
- Utnevne et tverrfaglig utvalg som har som formål å legge frem nye tiltak som i større grad beskytter barn mot overgrepssbilder og økt seksualisering.
- Gå i dialog med internettleverandørene for å sikre alle internettbrukere enkel tilgang på nettverksfiltre som blokkerer barns tilgang til pornografi.
- Sikre at skole pc og i Pad blokkeres for tilgang til pornografi.
- Sikre at de som arbeider med saker som menneskehandel, pornografi, overgrepssbilder av barn og overgrep mot barn får den kompetanse, avlastningen og støtten en slik jobb trenger.

Menneskehandel

Menneskehandel har i dag gått forbi narkotikaomsetning og blitt verdens nest største kriminelle virksomhet, kun overgått av illegalt våpensalg. Jenter i fattige land er særlig sårbare for slik utnyttelse. Svært mange kvinner og barn som er offer for menneskehandel, tvinges inn i sexindustrien, og mange av disse havner i Vest-Europa.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At menneskehandel etterforskes, blir forfulgt rettslig og at strafferammen økes.
- Å gi politiet øremerkede midler for å øke kompetanse og prioritere arbeidet med å avsløre menneskehandel.

- Å hjelpe ofre for menneskehandel tilbake til et verdig liv.
- Å øke internasjonalt samarbeid mot salg av barnebruder og salg av jenter til sexindustrien.
- At kvinner som er offer for menneskehandel, gis rett til opphold.
- At førstelinjetjenesten til barnevernet, politiet og utlendingsforvaltningen har tilstrekkelig kompetanse om menneskehandel.

Kvinner i krig og konflikt

Internasjonale tiltak og planer må ha et kjønnsperspektiv, slik at kvinner kommer med på lik linje med menn i arbeidet for demokrati- og fredsbygging.

Betydningen av økt kvinne deltaking på alle nivåer i internasjonal konflikt- og krisehåndtering gjør kvinneorganisasjonenes arbeid viktig. Vold mot kvinner forekommer om det er fred eller krig. Kvinnens og jenters risiko for å bli utsatt for voldtekt og andre former for seksualisert misbruk øker dramatisk i krig og konflikter. Seksualisert vold og lemlestelse av kvinners kropp brukes som en systematisk krigsstrategi mot motparten i konflikten.

KrF Kvinner vil arbeide for:

- At internasjonale tiltak og planer skal ha et kjønnsperspektiv.
- Å sikre et bedre vern av kvinner og barns rettigheter i krig.
- At alle involverte parter i væpnet konflikt iverksetter særlige tiltak for å beskytte kvinner og jenter mot kjønnsbasert vold, som voldtekt og andre seksuelle overgrep.
- Å jobbe for at kjønnslemlestelse, omskjæring og andre overgrep mot kroppen ikke skjer i krigsrammede områder.
- Å være med og sikre kvinners integrering når de kommer til Norge.

KVINNER OG UTENFORSKAP I NORGE

Behovet for å høre til i et felleskap er et av de mest grunnleggende sosiale behov vi har. Kvinner i Norge opplever *både selv utenforskap og å være nær noen som faller utenfor* – begge deler er belastende og fremmer ikke livskvalitet og muligheten til å ha et godt liv.

Det kan være mange grunner til at noen opplever at de ikke er en del av felleskapet i kortere eller lengre perioder. Utenforskap kan defineres som å stå utenfor viktige samfunnsarenaer og kan ramme folk i alle aldre og i helt ulike livssituasjoner. Fra små barn som ikke får delta i lek og aktiviteter, unge og gamle uten familie eller nettverk, de som står uten arbeid, innvandrere og flyktninger og de som er syke eller uføre.

Viktige årsaker til utenforskap er blant annet psykiske helseproblem, ensomhet, rus- og alkoholproblemer, fattigdom, manglende inkludering, omsorgssvikt, frafall i videregående opplæring, langvarig sykefravær, nedsatt funksjonsevne, mobbing og arbeidsledighet.

Dersom vi ikke får til en vellykket samfunnsbygging der alle opplever at de er en del av fellesskapet, kan vi oppleve at det vokser frem parallellsamfunn uten tilknytning eller lojalitet til storsamfunnet. Dette kan bli særlig destruktivt der den enkelte mangler sosiale nettverk, f.eks. som følge av et liv i landflyktighet, og samtidig opplever seg oversett på arbeidsmarkedet og i samfunnet forøvrig.

Utenforskap kan også være arvelig da manglende tilknytning til samfunnet ofte har sammenheng med lavinntekt. Studier viser at barn fra fattige familier trives dårligere på skolen, benytter mindre skolefritidsordningen (SFO), barnehage, kulturskoler, frivillige organisasjoner og gjør det dårligere på skolen. Antall barn som vokser opp i fattige familier i Norge er økende, og ligger i dag på landsbasis i overkant av 10 prosent.

Barn med innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert i familier med vedvarende lavinntekt. (37 vs. 5%) Innvandrere, store barnefamilier og enslige forsørgere er mer utsatt i bolig markedet. Levekår, sosial og demokratisk deltagelse bedres ved lengre botid, samt fra en generasjon til neste. Sysselsetting og inntekt øker, samt deltagelse i valg. Flere benytter barnehage og fullfører videregående utdanning. Norskfødte og de som kommer til landet før skolealder, studerer også i større grad enn befolkningen forøvrig.

Særlig om tilhørighet via arbeidslivet

Utenforskap er som regel hardt for den enkelte og er samtidig en trussel for bærekraften i samfunnet, særlig ved at vi mister verdifulle ressurser. Å stå utenfor arbeidslivet kan ofte være grunnlaget for manglende tilhørighet og sammenfalle med helseproblemer, manglende integrering og fattigdom. Dette kan igjen lede til manglende muligheter til å delta i felleskapet, også for barna og den onde sirkelen kan gå i arv fra generasjon til generasjon.

I perioder med høyere arbeidsledighet vil det ifølge Fafo ofte være tre grupper som konkurrerer om de samme jobbene;

- Voksne innvandrere og flyktninger som har kommet til Norge.
- Andre nordmenn som søker seg over til en annen næring eller omskolerer seg fordi jobben deres har forsvunnet.
- Nordmenn som ikke har fullført utdanning, f.eks. de som har droppet ut av videregående skole.

Innvandrere og flyktninger

Ifølge IMDI er under 50 prosent av kvinnelige flyktninger sysselsatt. Innvandrere har også nesten dobbelt så stor risiko for å stå utenfor arbeidsmarkedet som andre.

For flyktninger og innvandrere vil det å lære seg norsk ofte være en nøkkel til både arbeid og inngang i andre felleskap. Norsk arbeidsliv krever gode norskkunnskaper for deltakelse, i stigende grad også for ufaglærte yrker. Mangelen på rett til forskjøvet frist ved fødselspermisjon vil være diskriminerende mot kvinner, fordi de i praksis har kortere tid enn menn til å gjennomføre opplæringen når de må avbryte norskopplæringen på grunn av svangerskap og fødsel.

Kvinner som har rett og plikt til norskopplæring, men som ikke har rett til introduksjonsstøtten vil ofte komme i en økonomisk vanskelig situasjon og vil kunne bli fristet til å begynne på arbeidsrettede tiltak i NAV fremfor å gå på kommunal norskopplæring uten økonomisk støtte, men som gir langt bedre grunnlag for å få innpass i det norske samfunnet. Det samme gjelder EØS borgere som ikke har rett til norskkurs og heller ikke råd til dette.

Introduksjonsprogrammet bør gjøres mer fleksibelt for kvinner. De bruker mye ressurser på å ta vare på familien og ha omsorg for både de som er med til Norge

og de som ble igjen i hjemlandet. Dette fører til at i store deler av programperioden er innlæringskapasiteten liten og uker og måneder går. Det er viktig å ha fokus på minoritetskvinnens kjønnsroller og forhindre at de blir ufrivillig hjemmeværende.

For mange er 2 (3) år alt for kort kvalifiseringsløp, ikke minst grunnet «bagasjen» mange flyktninger har med seg, som også må håndteres. Gjennomføringstiden bør ikke være avhengig av perioden hun mottar stønaden – men basert på de konkrete behovene for kvalifisering og oppfølging.

Unge og voksne i utenforskap

Flere faller utenfor ved at arbeidslivet har blitt mer krevende, samtidig som alternativet til arbeid har blitt mer attraktivt ved at trygdesystemet er bygget ut. Mange jobber har blitt effektivisert bort og inngangsbilletten til arbeidsmarkedet er utdanning.

Et av de viktigste tiltakene for å motvirke utenforskap er å hindre at flere dropper ut av videregående. Norske og internasjonale studier viser en klar sammenheng mellom manglende gjennomføring av videregående opplæring og ustabil tilknytning til arbeidslivet. Uten fullført videregående opplæring, reduserer dette muligheter for fast jobb i tillegg til en økonomisk uavhengighet og trygghet som voksen.

Forebygging er viktig, men ikke tilstrekkelig. Det finnes konkrete utprøvde tiltak som gir god effekt, men som i beskjeden grad tas i bruk. Forskere peker særlig på viktigheten av å:

- Styrke familien (forsterkning av relasjonene og tilrettelegging forutsigbar hverdag).

Familiebakgrunn betyr mye og tidlig støtte er avgjørende. Barnehageplass er viktig og gjerne gratis dersom det er nødvendig, spesielt for barn med store behov. Barn som ikke har fritidstilbud eller leksehjelp hjemme, bør å få tilbud om det.

Kommuner som har jobbet systematisk med utenforskap fremhever viktigheten av:

- Tidlig innsats – fange opp i tidlig alder eller med en gang problemene melder seg.

- Tverrfaglig samarbeid i å avdekke problemer og følge opp risikoutsatte barn og unge.
- Samfinansiering – midler hentes fra ulike kommunale instanser og kombineres med
- Ekstern finansiering.
- Kompetanseheving – faglig påfyll for bedre å kunne avdekke og følge opp.
- Samarbeid med lokalsamfunn, frivillighet og lokale bedrifter for å styrke inkludering,
 - trivsel og mestring.

KrF Kvinner vil jobbe for at:

- Kommunene tar i bruk "Utenfor regnskapet " som verktøy og grunnlag for informasjon hos seg.
- Styrke familiearbeidet i kommunene og Familievernkontorene.
- Øke fritidskortet til kr 3000 per barn og innføre dette i alle kommuner.
- At introduksjonsloven åpner for lovlige permisjoner ved svangerskap og fødsel fra opplæring i norsk og samfunnskunnskap med rett til forskjøvet frist tilsvarende permisjonens lengde.
- At retten til norskopplæring og samfunnsforståelse også åpnes for EØS borgere
- At den enkeltes flyktnings plan for integrering bør utarbeides for hele perioden kommunen mottar integreringstilskuddet.
- Fokuserer på livslang læring og kompetansebygging.
- Mer forskning på minoritetskvinner og psykisk og fysisk helse.
- Raskere behandlingstid for å minimere tid i asylmottak og større vektlegging av barnets beste enn innvandringsregulerende tiltak.
- Rask og målrettet integrering og norsk ID kort med biometri til alle som har fått opphold.
- Frivillige som arbeidslivsfaddere (Caritas).
- Samarbeid med frivillige organisasjoner (DNT og Bydelsmødrene).
- Gi ansvar til innvandrerkvinner etter modell av "bydelsmødrene".
- Tilstrekkelig tolketjeneste, så barn ikke blir gitt denne oppgaven.
- Gratis kjernetid i barnehagene.
- Støtte til frivillig aktører som jobber blant barn og unge.